

Otium og negotium på 78 grader nord

Gjennom en levekårsundersøkelse har vi målt Svalbardbefolkningens holdninger til innføring av lokalt selvstyre i Longyearbyen. Generelt møtes ideen om å delta i styre og stell med liten entusiasme.

Øyvind Kleven

I antikken, altså hos de gamle grekere og romere, snakket man om livsstilene otium og negotium. Med otium mente man et monarkisk politisk regime. Kongen styrte mens innbyggerne var fornøyde med å slippe å involvere seg i styre og stell. Herav ordtaket "nyte sitt otium". Den andre livsstilen, negotium, forutsatte en republikk, hvor innbyggerne måtte involvere seg i det politiske liv. Hvis borgerne lot være å involvere seg ville regimet bryte sammen. Renessansehumanistene hentet disse begrepene frem igjen (Skinner 1987:125-135). Negotium har de siste hundre år vært den dominerende av disse livsstilene. I stor grad er de vestlige demokratier bygd opp rundt ulike variasjoner av negotium. Vårt demokratiske system er delt mellom en sentral og lokal beslutningskjede. Vi er lært opp til at vi som samfunnsborgere skal delta som diskusjonspartnere i det offentlige rom, stemme ved valg og ha en mening om alt fra gasskraftverk til lokal inntektsskatt.

Det finnes en del av norsk territorium hvor innbyggerne lenge var "forskånet" fra å mene noe om lokalpolitikk, hvor folk kunne nyte sitt otium og "gi blaffen i sin plikt som menigmann". Tabloid journalister på tilfeldige strandhogg kunne berette om et lite stykke Norge med sydlanske avgifter og alkoholkonsum. Vi snakker selvfølgelig om Longyearbyen på Svalbard. Denne artikkelen handler om befolkningens holdninger til innføring av negotium i et politisk regime der stat og kullkapitalister i over hundre år har stått for styre og stell. Kampen for lokalt selvstyre i Longyearbyen er gammel. Og det siste ordet i saken var det Bondevikregjeringen som fikk: "Regjeringen går inn for at det innføres lokaldemokrati i Longyearbyen" (St.meld. nr. 9 1999-2000:122). Nå gjenstår spørsmålet om befolkningen ønsker lokaldemokrati, og om de er villige til å ta det ansvaret det medfører å styre seg selv.

Fra "Company town" til familiesamfunn

I 1906 startet amerikaneren John Munro Longyears selskap Artic Coal Company gruvedrift på Svalbard. I 1916 ble selskapet overtatt av Store Norske Spitsbergen Kullkompani. Helt frem til midten av 1970-tallet var Longyearbyen en såkalt "Company town". Longyearbyen var synonymt med Store Norske og vice versa. Kullselskapet var arbeidsgiver, drev skolen, sykehus, boliger, infrastruktur og vareutsalg. Man hadde sogar egne penger. Samfunnet var mannsdominert og lagdelt. Gruvearbeiderne bodde i brakker i egne bydeler (Sverdrupsbyen og Nybyen), funksjonærene i Store Norske bodde i egne funksjonærleiligheter på "Haugen". Statsfunksjonærene bodde på "Skjæringa" på den andre siden av dalen. Langt over 90 prosent av alle innbyggerne i Longyearbyen var enten ansatt eller familiemedlemmer av Store Norske ansatte. De resterende var for det meste statsansatte, gjerne ansatt hos sysselmanen. Sentrale norske myndigheter ga ledelsen i Store Norske frie tøyler lokalt i Longyearbyen, og innbyggerne var innstilt på at selskapet regjerte (Arlov 1996).

Øyvind Kleven er planlegger i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for intervjuundersøkelser (oyvind.kleven@ssb.no).

Datagrunnlaget

Datagrunnlaget for denne artikkelen er Levekårsundersøkelsen i Longyearbyen 2000, som ble gjennomført av Statistisk sentralbyrå vinteren 2000. Oppdragsgiver var Svalbardrådet og Svalbard samfunnsdrift. Målgruppen var alle bofaste i Longyearbyen over 16 år i perioden 7. februar til 12. mars. Det ble gjennomført intervju med 774 personer, 76,4 prosent av målgruppen ble intervjuet. I denne artikkelen er personer under 18 år utelatt i de fleste analysene. I undersøkelsen ble det stilt en rekke spørsmål om holdninger til lokalt selvstyre i Longyearbyen. De fleste spørsmålene var formulert som påstander, Likert-typer, som folk ble bedt om å si seg mer eller mindre enige eller uenige i (Oskamp 1991:54). Tematisk kan vi skille mellom spørsmål som går på hvorvidt man ideologisk er tilhenger av lokaldemokrati, hvorvidt man er tilhenger av å innføre lokalt selvstyre i Longyearbyen, og til sist hvordan innføringen av lokalt selvstyre vil fungere i Longyearbyen. En Likert-type krever at svarene må kunne grupperes med ett nullpunkt (Oskamp 1991:54). I spørsmålsstillingene vi benyttet leser intervjueren bare opp grad av enighet eller uenighet. Hvis respondenten allikevel svarer verken enig eller uenig registrer intervjueren dette (midtkategorien er tillatt men ikke tilbudt). To av Likert-påstandene er negativt rettet mot innføringen av lokaldemokrati, mens tre er positivt rettet. Dette gjøres for å motvirke "ja-siing" og teste samsvar i de svarene respondentene gir. I den lokale debatten om innføring av lokaldemokrati var påstanden om at lokaldemokrati ville føre til høyere skatter svært fremtredende. Av den grunn stilte vi en rekke spørsmål om folks generelle holdning til å øke skattene. Valgdeltakelsen i Svalbardrådsvalget var i 1999 på 46 prosent. For å måle grad av politisk interesse ble en rekke spørsmål om valg og valgførelse tatt med for i en viss grad kunne si noe om grobunnen for et lokalt selvstyre i Longyearbyen. Undersøkelsen er dokumentert i Kleven (2000), øvrige resultater er også offentliggjort der.

En forutsetning for Norsk suverenitet over øygruppen er at det er en fast norsk bosetning på Svalbard. Inntil nylig har det ikke eksistert realistiske alternativer til kulldriften på Svalbard (Arlov 1996:365). Gruvedriften i Longyearbyen har for en stor del av hele etterkrigstiden vært avhengig av statsstøtte, og ville etter rene profittsyn sannsynligvis vært avvirket. Fra midten av 1970-tallet grep sentrale myndigheter langt mer aktivt inn i lokalsamfunnet enn tidligere. I 1976 kjøpte staten nesten alle de private aksjene i Store Norske. I stortingsmeldingen "Vedrørende Svalbard" (St.meld. nr. 39 1974-75) var det klare signaler om at de politiske myndighetene ønsket å bryte med "Company town"-modellen for lokalsamfunnet Longyearbyen: *Regjeringens politikk er i størst mulig grad å normalisere det lokale samfunn. ... Denne utviklingen vil også skape grunnlag for en større grad av nærdemokrati i Longyearbyen* (St.meld. nr. 39 1974-75:53). Denne endringen gjorde at det ble nødvendig for Store Norske å skille samfunnsdrift fra gruvedrift. I 1989 ble derfor Svalbard Samfunnsdrift og Svalbard Næringsutvikling skilt ut som egne aksjeselskaper. I 1993 kjøpte staten alle aksjene, siden da har disse vært et statsaksjeselskap under Nærings- og handelsdepartementet.

I Stortingsmelding nummer 50 (1990-91) gikk staten inn for å legge forholdene bedre til rette for en variert næringsvirksomhet på øygruppen: *Norsk næringsutvikling er et viktig ledd i suverenitetshevdelse på øygruppa* (St.meld. nr. 50 1990-1991:10). Regjeringen ville legge til rette for utvikling av reiseliv, forskning og høyere utdanning som næringsvirksomhet for å sikre norsk bosetting på Svalbard.

Gruvedriften har blitt trappet ned og alternative næringsveier som forskning og turisme har ekspandert. Med det har sammensetningen av befolkningen endret seg. Longyearbyen er i dag et moderne familiesamfunn med barnehager, skole og universitetsstudier, sykehus, kirke, hoteller, kafeer og butikker.

Fra Det stedlige Svalbardråd til Longyearbyen lokalstyre

Befolkningen i Longyearbyen har ikke vært uten politisk innflytelse. På 1970-tallet ble det opprettet et korporativt rådgivende organ, "Det stedlige Svalbardråd", som hadde representanter fra institusjoner, foreninger og myndighetene på Svalbard. I 1981 begynte man en praksis med direkte valg til rådet, og rådet skiftet navn til Svalbardrådet. Medlemmene ble valgt fra arbeidsplassene med tre valgområder: Store Norske, staten og andre (såkalte korporatistiske valgområder). Svalbardrådet skulle da være: *Et rådgivende organ for den sentrale og lokale offentlige administrasjon i spørsmål som disse forelegger for rådet. Rådet kan overfor den sentrale og lokale administrasjon ta opp spørsmål som måtte være av betydning for befolkningen på Svalbard* (St.meld. nr. 40 1985-86). I 1993 ble det innført direkte valg på lister fra Longyearbyen som en krets. Svalbardrådet ble dermed et rådgivende organ bestående av personer som velges for to år av gangen. Arbeiderpartiet var det første riksdekkende partiet som stilte liste, og fikk 25 prosent av stemmene i konkurranse med fire "bygdelister". Siden har også Høyre og Kristelig Folkeparti stilt lister ved valget. Arbeiderpartiet og Samarbeidslista hadde flertallet på midten av 1990-tallet. Under denne perioden arbeidet Arbeiderpartiet på Svalbard opp mot partiet sentralt for å få gjøre om Svalbardrådet fra et rådgivende til et besluttsende organ (Willumsen 2000:84). Ved valget i 1997 mistet imidlertid Arbeiderpartiet sitt flertall. Tverrpolitisk Fellesliste, med et program om å gå langsomt frem i demokratiprosessen,

fikk rent flertall i rådet. *Stortingsmelding nummer 9 (1999-2000) Svalbard* anbefaler at Svalbardrådet får utøvende myndighet i Longyearbyen, og at Svalbardrådet skal skifte navn til Longyearbyen lokalstyre. Stortingsmelding nummer 9 anbefaler også at Svalbard Samfunnsdrift som ivaretar de "kommunale" tjenestene i Longyearbyen legges under Longyearbyen lokalstyre. Etter valget i 1999 har Tverrpolitisk Fellesliste fortsatt rent flertall i Svalbardrådet, også Høyre, Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti er representert.

Betydelig motstand mot innføring av lokalt selvstyre

Et rent flertall (50 prosent), svarer at de er imot innføring av lokalt selvstyre i Longyearbyen, 35 prosent er for innføringen, mens 15 prosent ikke hadde gjort seg opp noen mening om temaet. Videre viser fordelingen til fem holdningsspørsmål om innføringen av lokalt selvstyre den samme tendensen. Et knapt flertall (54 prosent) er uenig i påstanden om at lokaldemokrati vil føre til bedre offentlige tjenester. Hele 68 prosent er enige i at det lokale folkestyret ikke er så viktig bare de nødvendige offentlige tjenestene blir opprettholdt. På den annen side ønsker 45 prosent i større grad å være med å påvirke politiske beslutninger som angår Longyearbyen. 65 prosent er enige i at innføring av lokaldemokrati vil føre til høyere skatter. Det er interessant at 55 prosent mener at innføringen av lokaldemokrati vil føre til at den jevne mann og kvinne vil få mer å si.

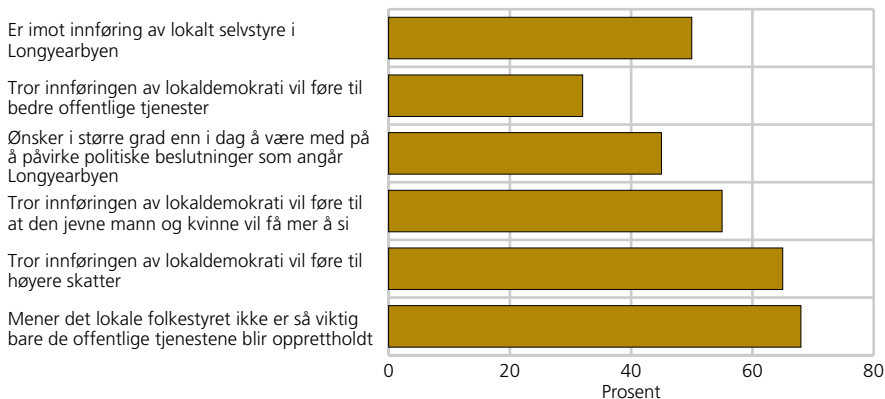
Stor skepsis mot økte skatter

Hele 40 prosent oppga at de ville flytte fra Svalbard hvis skatten økte fra 14 til 20 prosent. Kun 22 prosent kunne tenke seg å betale mer i skatt på Svalbard hvis det offentlige tilbudet ble bedre. Dette må sees i sammenheng med at hele 92 prosent oppgir at de er svært fornøyd eller fornøyd med det offentlige tilbudet slik det foreligger.

Høy valgdeltakelse nasjonalt, lav valgdeltakelse lokalt

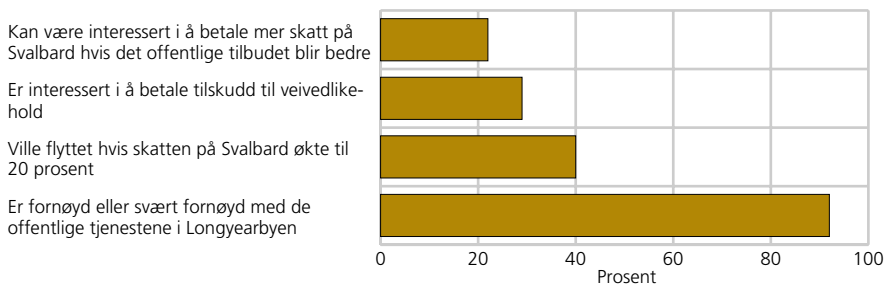
Valgdeltakelsen i Svalbardrådsvalget i 1999 var på kun 46 prosent (Valgstyret - Svalbardrådsvalget 1999). Den lave valgdeltakelsen i Svalbardrådsvalget har gitt grobunn til bekymring med hensyn til hvor levedyktig et lokalt selvstyre i Longyearbyen kan ventes å bli. Noen lurte på om befolkningen i Longyearbyen var nærmest apolitiske. Det var lenge også usikkert i hvilken grad innbyggerne i Longyearbyen deltok i valg på fastlandet. Levekårsundersøkelsen viste at 74 prosent av de spurte oppga å ha deltatt i stortingsvalget i 1997. Videre oppga kun 34 prosent å ha stemt ved kommunestyre- og

Figur 1. Holdninger til innføring av lokalt selvstyre i Longyearbyen. Prosent

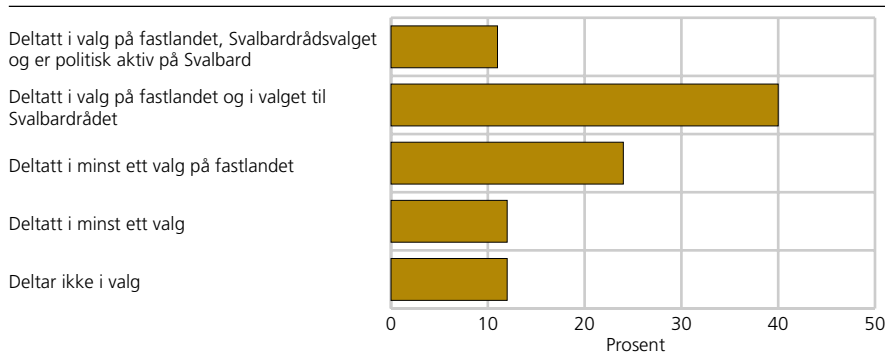

Kilde: Levekårsundersøkelsen i Longyearbyen 2000.

Figur 2. Holdninger til skatt på Svalbard. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen i Longyearbyen 2000.

Figur 3. Politisk deltakelse blant Svalbards befolkning. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen i Longyearbyen 2000.

fylkestingsvalget i 1999. I figur 2 har vi konstruert en kumulativ skala som viser grad av politisk deltakelse blant den voksne befolkningen i Longyearbyen. Personer som oppgir å ikke ha stemt ved noe valg eller ikke er politisk aktive på noen slags måte har blitt tildelt verdien 0, og står nederst i figuren. Personer som oppgir å ha deltatt i alle valgene og samtidig er politisk aktive står øverst i hierarkiet. Kun 12 prosent av befolkningen over 18 år har aldri deltatt i valg eller på andre måter vært politisk aktive. På den andre enden av skalaen utgjør

dem som deltar regelmessig i valg og som også er politisk aktive på Svalbard, 11 prosent av befolkningen. Om lag 88 prosent av befolkningen i Longyearbyen har deltatt i minst ett valg i løpet av de fire siste årene. Dette viser at befolkningen på Svalbard langt ifra er apolitiske.

Konfliktlinjer i synet på lokalt selvstyre

Vi har hittil kun presentert resultatene fra undersøkelsen som frekvenser uten å påpeke forskjeller i holdninger mellom ulike grupper. I den videre analysen skal vi se litt nærmere på slike forskjeller mellom ulike grupper. På Svalbard har det tradisjonelt vært interessemotsetninger mellom statsansatte og ansatte i bergverk. Etter at Svalbardrådet ble politisert på 1990-tallet har også interessemotsetninger trengt inn der. Arbeiderpartiet og Høyre har aktivt gått inn for lokalt selvstyre i Longyearbyen, mens Tverrpolitisk Felleliste og Kristelig Folkeparti har gått inn for en langsommere prosess. Ifølge Willumsen kan man si at: "Svalbard Arbeiderparti representerer på mange måter den "gamle tiden", og bærer med seg arven fra "Company town", med maktkamp mellom Store Norske og Sysselmannen ... Denne arven kommer i dag til uttrykk som en verbal "krigføring" fra noen av veteranene i Arbeiderpartiet og Høyre mot Svalbard Samfunnsdrift og Sysselmannen. De nytilflyttede som befolker Fellelista har ikke del i denne tradisjonen, og synes å være mer på linje med både Samfunnsdrift og Sysselmannen" (Willumsen 2000:105).

Det er også blitt pekt på at det er de med lengst fartstid i Longyearbyen som har mest å vinne på innføringen av lokalt selvstyre. Nær halvparten av befolkningen byttes ut hvert andre år mens en del blir boende og rekner seg nærmest som fastboende. "Det skremmer vettet av meg. Mange av dem har vært her så lenge at du umulig kan vite hvordan forholdene er på fastlandet, med en evig kamp om penger til ulike formål. De vet ikke hvor dyrt og komplisert det er å drive en kommune, de har levd for lenge med den velfylte pengesekken fra sentralt hold. Både den lange og den korte botiden er et problem. Utsiftingen av folk er så stor at man risikerer at halve lokaldemokratiet reiser i løpet av et halvt år", sa en "demokratimotstander" til Svalbardposten (1999).

I tabell 1 presenterer vi en oversikt over spørsmålet om man er for eller imot innføringen av lokaldemokrati etter en rekke kjennetegn.

Ut fra tabell 1 ser vi at motstanden er stor i nær sagt alle grupper. Blant de som har gjort seg opp en mening er det et solid flertall mot innføringen av

selvstyre. Det er en ubetydelig forskjell mellom kvinner og menn. De yngste er de mest usikre, mens det er jevnest fordeling mellom tilhengere og motstandere blant de eldste. Med hensyn til botid ser vi at det kun er de som har bodd over ti år hvor det er flere som er positive enn negative. Statsansatte er langt mer skeptiske enn folk ansatt i bergverk og lokalforvaltning. Men det er flere motstandere også blant bergverksansatte. Blant Arbeiderparti- og Høyrevelgere i Svalbardrådsvalget er det markert flertall for innføringen av lokalt selvstyre. Blant Tverrpolitisk Fellesliste og Kristelig Folkepartis velgere er det et markert flertall mot innføringen. Vi ser også at det er stor motsand mot innføringen blant de som ikke stemte i Svalbardrådsvalget. Med hensyn til stortingsvalget er det flere motstandere enn tilhengere blant alle velgergruppene. Selv blant Høyre- og Arbeiderpartivelgerne er det flest motstandere.

I tabell 2 har vi krysset spørsmålet om en er for eller imot innføring av lokalt selvstyre mot en rekke holdningsspørsmål.

Vi ser at personer som er interessert i å pensjonere seg på Svalbard er langt mer positivt innstilt til lokaldemokrati enn personer som ikke ønsker å pensjonere seg på Svalbard¹. Den samme tendensen ser vi med hensyn til spørsmål om en ønsker at Longyearbyen skal bli et livsløpssamfunn, jo mer positiv en er til dette jo mer positiv er en også til lokalt selvstyre². Det er en klar sammenheng mellom å være mot innføring av lokalt selvstyre og mot å øke skattene eller avgiftene i Longyearbyen. Det er også en klar sammenheng mellom å mene at innføringen av lokaldemokrati ikke vil føre til bedre offentlige tjenester og å være mot lokaldemokrati. På den andre siden finner vi at de som er for innføringen i større grad er villig til å betale mer skatt hvis det offentlige tilbudet blir bedre. Vi ser også at det er en tendens til at jo høyere grad av politisk deltakelse folk har, jo mer positive er de til lokalt selvstyre.

Tabell 1. "Alt tatt i betraktning er du for eller imot innføring av lokalt selvstyre i Longyearbyen?", etter ulike grupper. Prosent					
	I alt	For	Mot	Vet ikke	Antall personer
Alle	100	35	50	15	742
Kjønn					
Menn	100	38	50	12	414
Kvinner	100	31	50	19	328
Alder					
16-24	100	36	32	32	85
25-44	100	33	54	13	432
45 eller eldre	100	38	49	13	225
Botid					
Opptil 2 år	100	30	54	16	226
2 opptil 4 år	100	35	52	13	162
4 opptil 10 år	100	31	56	13	135
Mer enn 10 år	100	43	40	17	218
Yrkessektor					
Statsansatt	100	29	61	10	119
Lokalforvaltning	100	45	43	12	58
Høyere undervisning	99	33	51	15	39
Bergverk	99	44	40	15	126
Reiseliv	99	33	53	13	89
Annet	99	32	53	14	255
Svalbardrådsvalget					
Arbeiderpartiet	100	56	27	17	91
Høyre	100	62	31	7	29
Kristelig Folkeparti	100	26	54	20	35
Tverrpolitisk Fellesliste	100	33	58	9	263
Andre	0	: ¹	: ¹	: ¹	10
Stemte ikke	100	28	53	19	293
Stortingsvalget 1997					
Arbeiderpartiet	100	40	47	13	191
Fremskrittspartiet	100	20	65	15	48
Høyre	100	36	60	4	69
Kristelig Folkeparti	100	38	54	8	37
Senterpartiet	101	21	59	21	29
Sosialistisk Venstreparti	100	39	41	20	59
Venstre	100	39	61	: ²	31
Andre partier	0	: ¹	: ¹	: ¹	13
Ikke oppgitt	100	33	47	20	45
Stemte ikke	100	35	51	14	174
Kommunestyre- og fylkestingsvalget 1999					
Stemte i begge	100	38	52	10	235
Stemte i ett av dem	100	40	57	3	30
Stemte ikke	100	34	50	16	456

¹ Tall kan ikke offentliggjøres.

² Null.

Tabell 2. "Alt tatt i betraktning er du for eller imot innføring av lokalt selvstyre i Longyearbyen?", etter noen holdningsspørsmål. Prosent

	I alt	For	Mot	Vet ikke	Antall personer
Alle	100	35	50	15	725
Holdning til å pensjonere seg på Svalbard					
Veldig interessert i å pensjonere seg på Svalbard	100	57	29	12	48
Litt interessert i å pensjonere seg på Svalbard	100	42	44	14	121
Ikke interessert i å pensjonere seg på Svalbard	100	31	55	14	454
Holdning til at Longyearbyen skal bli et livsløpssamfunn					
Veldig interessert i at Longyearbyen skal bli et livsløpssamfunn	100	58	30	12	71
Litt interessert i at Longyearbyen skal bli et livsløpssamfunn	100	40	47	13	226
Ikke interessert i at Longyearbyen skal bli et livsløpssamfunn	100	28	58	14	412
Holdning til ulike spørsmål om skatt					
Ville flyttet hvis skatten økte til 20 prosent	100	30	58	12	288
Ville ikke flyttet hvis skatten økte til 20 prosent	100	39	48	13	331
Kan ikke tenke seg å betale mer skatt hvis det offentlige tilbudet blir bedre	100	32	56	12	
Kan tenke seg å betale mer skatt hvis det offentlige tilbudet blir bedre	100	47	38	15	162
Kan ikke tenke seg å betale tilskudd til veivedlikehold	100	32	56	12	481
Kan tenke seg å betale tilskudd til veivedlikehold	100	45	42	13	209
Holdning til spørsmål om hvordan lokalstyret vil fungere					
Innføring av lokaldemokrati vil føre til bedre offentlige tjenester	100	67	19	14	233
Innføring av lokaldemokrati vil ikke føre til bedre offentlige tjenester	100	17	75	9	400
Innføring av lokaldemokrati vil føre til høyere skatter	100	23	65	12	471
Innføring av lokaldemokrati vil ikke føre til høyere skatter	100	69	22	9	182
Lokalt selvstyre vil gi mer innflytelse til den jevne mann og kvinne	100	52	34	14	397
Lokalt selvstyre vil ikke gi mer innflytelse til den jevne mann og kvinne	100	15	78	7	259
Grad av politisk deltakelse					
Ikke deltatt i valg	100	33	47	20	88
Deltatt i minst ett valg	100	37	50	13	90
Deltatt i minst ett valg på fastlandet	100	24	59	17	176
Deltatt i valg på fastlandet og i Svalbardrådsvalget ..	100	32	56	12	286
Deltatt i valg på fastlandet, Svalbardrådsvalget og er politisk aktiv på Svalbard	100	70	22	8	81

Tabellene 1 og 2 viser at motsetningene med hensyn til innføringen av lokalt selvstyre i stor grad går på tvers av kjønn, alder, botid og yrkestilknytning³. Disse strukturelle variablene forklarer svært lite av variasjonen. Det er først når vi inkluderer ulike kulturelle variabler som parti-preferanse og holdningsspørsmål at vi får forklart noe særlig av variasjonen i synet på innføring av lokalt selvstyre. Man skal ikke underslå at de som har vært lenge på Svalbard i en viss grad er mer positivt stemt, også folk ansatt i bergverk er litt mer positive enn andre yrkesgrupper. Men motstanden mot lokalt selvstyre er stor også i disse gruppene. Tabellene 1 og 2 gir klare indikasjoner på at man her har å gjøre med to kulturer. Den ene ønsker å normalisere Longyearbyen, og da er lokalt selvstyre nødvendig, nærmest uansett kostnader. Den andre kulturen er skeptisk til lokalt selvstyre fordi dette kan innebære at staten trekker seg ut og at befolkningen i Longyearbyen selv må vurdere hva pengene i kommunekassa skal brukes til. Det er en frykt for at dette kan gi økte skatter. I levekårsundersøkelsen svarte 66 prosent at lav skatt var en begrunnelse for å bli boende på Svalbard (Kleven 2000:145). I materialet er det påvist en signifikant sammenheng mellom motstand mot økte skatter og motstand mot lokalt selvstyre.

"Otiere" og "negotiere"

Men hvilke kjennetegn har folk i disse to kulturene. Er det stor forskjell med hensyn til alder, botid, yrkessektor, politisk deltakelse og partipreferanse ved Svalbardrådsvalget? For å få et mer robust mål på holdninger til innføring av lokalt selvstyre konstruerte vi en motstandsindeks hvor tre spørsmål ble slått sammen⁴. Ved å se nærmere på dem med ekstremverdiene 0 (maksimal tilhenger av lokalt selvstyre) og 6 (maksimal motstander av lokalt selvstyre) kan vi studere de to kulturene ytterligere. På bakgrunn av tabell 3 kan vi si noe om forskjeller og likheter etter noen kjennetegn.

Det er til dels betydelig forskjell mellom de to gruppene. De fleste harde motstanderne er mellom 25 og 44 år. Tilhengerne har en jevnere spredning mellom de ulike aldersgruppene. Ikke uventet er det langt flere blant motstanderne som deltok i Svalbardrådsvalget enn tilhengerne. Mange etterlyste også et reelt motstandsalternativ til Svalbardrådsvalget i 1999 (se Svalbardposten 45 1999). Med hensyn til partipreferanse i Svalbardrådsvalget er det en markert større oppslutning om Arbeiderpartiet blant de harde tilhengerne. Det er også ett større innslag av folk ansatt i bergverk blant tilhengerne, mens hele 75 prosent av de harde tilhengerne jobber i andre sektorer. Det er også interessant at de fleste blant de harde tilhengerne stemte Tverrpolitisk Fellesliste ved valget i 1999. Med hensyn til botid ser vi at motstanderne har en jevnere fordeling enn tilhengerne, og at tilhengerne har en høyere konsentrasjon blant de med lengst botid (over ti år). Men dette poenget må ikke overdrives, nær halvparten av alle de harde tilhengerne av lokalt selvstyre har vært under fire år på Svalbard. Med hensyn til politisk deltakelse ser vi, ikke overraskende, at "negotierne" deltar i langt større grad enn "otierne".

Sluttord

I denne artikkelen har vi sett på Svalbardbefolkningens holdning til innføring av lokalt selvstyre. Det er stor motstand mot demokratiseringen. Vi har identifisert to ulike kulturer med hensyn til selvstyre. Otium karakteriserer en kultur hvor personene ønsker å være på Svalbard og involvere seg lite i lokal politikk. Det er viktigere for denne gruppen å holde skattetrykket så lavt som mulig enn å "styre seg selv". Den andre kalte vi negotium, i denne kulturen ønsker folk å delta i det politiske styret selv om det skulle gå på bekostning av det lave skattetrykket. På 78 grader nord er det i dag flere "otiere" enn "negotiere". Men Longyearbyen er på full fart mot å få et lokalstyre der innbyggerne vil få ansvaret for styre av byen (St.meld. nr. 9 1999-2000). Den store skepsisen kan sees som en reaksjon på dette "demokratiprojektet". Ved at store deler av befolkningen skiftes ut omtrent annet hvert år er det en åpenbar fare for at dette lokaldemokratiet kan utvikle seg til et fåmannsvelde. Fremtiden vil vise om innføringen av "negotium" på Svalbard bidrar til at "otierne" aktiviserer seg eller om de i verste fall flykter fra Svalbard for å slippe.

Tabell 3. "Otiere" og "negotiere", etter noen utvalgte kjennetegn. Prosent			
	"Otiere"	"Negotiere"	Differanse
Kjønn			
Menn	59	57	2
Kvinner	41	43	2
Alder			
18-24	3	11	8
25-44	69	50	19
45 eller eldre	28	39	11
Botid			
Opptil 2 år	30	31	1
2 opptil 4 år	26	17	9
4 opptil 10 år	25	17	8
Mer enn 10 år	19	36	17
Yrkessektor			
Statsansatt	25	18	8
Lokalforvaltning	7	6	1
Høyere undervisning	7	11	4
Bergverk	10	25	15
Reiseliv	9	14	5
Annet	41	25	16
Svalbardrådsvalget			
Arbeiderpartiet	7	27	20
Høyre	1	10	9
Kristelig Folkeparti	3	2	1
Tverrpolitisk Fellesliste	46	40	6
Andre	2	4	2
Stemte ikke	40	17	23
Grad av politisk deltakelse			
Ikke deltatt i valg	11	7	4
Deltatt i minst ett valg	12	6	6
Deltatt i minst ett valg på fastlandet	27	10	17
Deltatt i valg på fastlandet og i Svalbardrådsvalget	44	40	4
Deltatt i valg på fastlandet, Svalbardrådsvalget og er politisk aktiv på Svalbard	6	37	31
Antall personer	181	84	

Foto: Katrine Nordli/Scanpix

1. Spørsmålet om pensjon var formulert slik: "Som du sikkert vet er det i dag ikke lagt til rette for at man kan leve som pensjonist på Svalbard, i hvilken grad er du interessert i å pensjonere deg på Svalbard? Er du veldig interessert, litt interessert eller ikke interessert?" 6 prosent svarte veldig interessert, 17 prosent svarte litt interessert mens 75 prosent svarte ikke interessert (Kleven 2000:148).

2. Spørsmålet var formulert slik: "Longyearbyen er i dag et samfunn som preges av høy gjennomtrekk, i hvilken grad er du interessert i at Longyearbyen skal bli et livsløpssamfunn? Det vil si et samfunn en bor i fra en fødes til en dør. Er du veldig interessert, litt interessert eller ikke interessert i at Longyearbyen skal bli et livsløpsamfunn?" 10 prosent svarte veldig interessert, 31 prosent svarte litt interessert, mens 57 prosent svarte ikke interessert (Kleven 2000:149).

3. En mer sofistisert statistisk analyse som er foretatt av materialet viser at de tradisjonelle bakgrunnsvariablene i samfunnsvitenskapene: kjønn, alder, utdanning og inntekt er så og si uten forklaringskraft. Det har blitt foretatt multivariate regresjonsanalyser med en motstandsindeks som avhengig variabel og 30 uavhengige variabler. De uavhengige variablene er inkludert som blokkmodeller i analysen. Holdningsvariablene er de eneste som har forklaringskraft i den multivariate analysen. Interesserte kan henvende seg til forfatteren eller se våre websider: <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet>.

4. Motstandsindeksen er en summert indeks og er konstruert på bakgrunn av følgende spørsmål. Dem1b: "Det lokale folkestyret er ikke så viktig bare de nødvendige offentlige tjenestene blir opprettholdt", Dem1c: "Jeg ønsker i større grad enn i dag å være med på å påvirke politiske beslutninger som angår Longyearbyen" og Dem2 "Alt tatt i betraktning er du for eller imot innføringen av lokalt selvstyre i Longyearbyen?" De som svarte at de var uenige i Dem1b, enige i Dem1c og svarte at de var for innføring av lokalt selvstyre ble tildelt verdien 0. De som svarte at de var enige i Dem1b, uenige i Dem1c og svarte at de var mot innføring av lokalt selvstyre ble tildelt verdien 6. For de som svarte i andre kombinasjoner har vi summert verdien og tildelt denne på variabelen. Hva betyr "Dem i a, b, c osv"?

Litteratur

Arlov, Thor B. (1996): *Svalbards historie*, Oslo: Aschehoug.

Kleven, Øyvind (2000): *Levekårsundersøkelsen i Longyearbyen 2000. Dokumentasjon og tabellrapport*, Notater 2000/31, Statistisk sentralbyrå.

Oskamp, Stuart (1991): *Attitudes and Opinions*, New Jersey: Prentice-Hall.

Skinner, Quentin (1987): "Sir Thomas More's *Utopia* and the language of Renaissance humanism" i Anthony Pagden (red.): *The Languages of political theory in early-modern Europe*, Cambridge: Cambridge University Press.

St.meld. nr. 39 (1974-75): *Vedrørende Svalbard*.

St.meld. nr. 40 (1985-86): *Svalbard*.

St.meld. nr. 50 (1990-91): *Næringstiltak for Svalbard*.

St.meld. nr. 9 (1999-2000): *Svalbard*.

Svalbardposten nr.45, 19. november 1999.

Valgstyret - Svalbardrådsvalget (1999): *Pressemelding/informasjon - Svalbardrådsvalget 30.11.99*.

Willumsen, Bente Elisabeth (2000): *Lokaldemokrati på 78 grader nord. En studie av debatten om innføringen av lokalt folkestyre i Longyearbyen*, Hovedoppgave, Institutt for statsvitenskap, Universitetet i Tromsø.